kulturne potrebe mladih

(načini i mogućnosti ispoljavanja)

ljubiša despotović

Kultura i svi njeni oblici delatnosti su bili i ostali zahvalan prostor za dokazivanje, realizovanje, samopotvrđivanje i društvenu promociju pripadnika mlade generacije. U kulturi se još uvek više nego drugde, mlad čovek može stvaralački i originalno ispoljavati, te ostvariti svoje potrebe za zabavom, druženjem i komunikacijom, kako sa pripadnicima svoje tako i sa drugim generacijama. Mnoga istraživanja omladine su nedvosmisleno pokazala da je kod većine mladih do nivoa osveštenosti dovedena potreba za angažmanom i kulturnim samopotvrđivanjem.

Može se konstatovati da su kulturne potrebe mladih brojne, raznorodne, u velikoj meri nestalne i promenljive, te klasno-socijalno, obrazovno-kulturno, religiozno-konfesionalno i teritorijalno uslovljene. Dobar deo kulturnih potreba mladih se u bitnom ne razlikuje od potrebe te vrste ostalog dela stanovništva, ali njihovo zadovoljenje i način realizacije predstavlja svojevrsno, specifično u odnosu na druge prepoznatljivo i karakteristično kulturno obeležje. Za delove a ponekad i za celokupnu omladinsku populaciju karakteristična su tzv. subkulturna (podkulturna) ili čak i kontrakulturna ponašanja. Ovakav način kulturnog ispoljavanja (ponašanja) mladih, najčešće je reakcija, odgovor na nerazumevanje i odbijanje dijaloga između mladih i društvene sredine. Kog će karaktera, obima i intenziteta biti ovakva ponašanja mladih, pre svega će zavisiti od konkretne situacije svakog društva ponaosob, te stepena zaoštrenosti sukoba i nerazumevanja na liniji omladina društvo. Najčešće se ovakva kulturna ponašanja mladih manifestuju kroz razne vrste simboličkog izražavanja (stilovi odevanja, muzike, poezije i slično).[1])

Kulturne potrebe radničke, seoske, srednjoškolske, studentske ili neke druge omladinske grupacije, imaju svoje osobenosti i specifičnosti. Rezultati empirijskih istraživanja pojedinih grupacija omladine, ukazuju na uslovljenost kulturnih potreba obrazovnom, socijalnom, urbanom, profesionalnom, polnom i nekim drugim komponentama, koje od presudnog značaja utiču na broj, strukturu i karatker zadovoljenja kulturnih potreba određene kategorije omladine. Tako su na primer kulturne potrebe radničke omladine bitno uslovljene radno-klasnom komponentom, organizacijom radnog i slobodnog vremena, dostignutim obrazovno-stručnim (kvalifikacijskim) nivoom i drugim važnim činiocima koji određuju osobenost radno angažovanog stanovništva. Omladinu sela pak predominantno određuje i u izvesnom smislu ograničava upravo postojeća organizacija proizvodnje i njemu svojstvenog načina života. Najčešće nepostojanje kulturnih institucija (pozorišta, bioskopa, domova kulture i slično) usmerava kulturnu delatnost seoske omladine u pravcu svih oblika narodne tradicionalne umetnosti, verovanja, običajnosti, itd. Srednjoškolsku ili studentsku omladinu u kulturnom smislu određuje dostignuti nivo obrazovanja, te stručna ili profesionalna usmernost itd. To su samo neki od činioca heterogene i neujednačene kulurne »potrebitosti« mlade generacije.

Mnogi uzroci ovakvog stanja leže u društvenom odnosu prema mladima, kao i postojećem kulturnom sistemu. Položaj mlade generacije u njemu je nezavidan. Mladi su potisnuti na margine društva i udaljeni od njegove matice. Većina pokušaja mlade generacije da se ovo stanje kvalitativno izmeni i postane snošljivije, kao po pravilu ostajali su bez željenih rezultata. Česti neuspesi u tim nastojanjima, još poraznije su se odražavali na njene pripadnike, stvarajući sliku nemoći da se društvena i kulturna inferiornost preobrati u punu i stvaralačku praksu. Treba napomenuti da je postojeći kulturni sistem u nas pre svega sistem društvenih i kulturnih institucija.

Sadašnja u negativnom smislu selektivna kulkturna politika (jer unapred favorizuje samo institucionalno bavljenje kulturom) i njoj primeren način finansiranja kulturnih delatnosti, u samom startu eliminiše i diskvalifikuje svaki spontan, individualan ili grupni stvaralački rad lociran izvan postojećih institucija. Ne čude zato, ali treba da zabrinjavaju, mnogobrojni i svakodnevni primeri da grupe mladih stvaralaca uzalud troše i vreme i energiju u potrazi za minimalnim sredstvima kojim bi svoj rad približili kulturnoj i društvenoj prezentaciji (promociji).

Kada su u pitanju potrebe usmerene u pravcu zabave, razonode, igre, sporta i drugih rekreativnih aktivnosti situacija je sasvim drugačija. Mladi, hteli to oni ili ne, plaćaju danak kulturi masovnog društva i njenom potrošačkom mentalitetu. Naivna i neznalačka predviđanja da će socijalističko društvo biti pošteđeno *»darova«* masovne kulture, vrlo brzo i bolno su bila demantovana. Kao i kod svake druge *»nenadane«* stihije i ova je visoko i pozamašno naplatila (a i danas naplaćuje) našu ideološku kratkovidost, dogmatičnost i nespremnost da adekvatnim sredstvima odgovorimo na sve njene izazove. S druge strane centri proizvodnje (i distribucije) šunda i kiča, doživljavaju svoj nevideni procvat; nazdravljajući svom profitreskom mentalitetu, ničim neometani od strane društva. Mnoge su stvari doprinele i olakšale ovako široku i duboku penetraciju masovne kulture u omladinsku populaciju. Dominacija usitnjenih i nepovezanih kulturnih institucija, siromašna ponuda kvalitetnijih kulturnih programa, zatvorene i samodovoljne nacionalne kulture, brz razvoj sredstava masovnog komuniciranja naglo i nesmetano širenje centara lake zabave, relativno veliko ali iscepkano i isparcelisano tržište, agresivna i permanentna ponuda, te heterogena i nezasita masa potrošača spremna da apsorbuje sve što joj se u datom trenutku ponudi kao *»poslednji modni hit«*. Sve dosada navedeno, koliko toliko, odslikava položaj omladine u postojećim kulturnim okvirima i ukazuje na višestruku uslovljenost kulturne delatnosti mladih.

Mogućnost ispoljavanja mlade generacije danas, bitno je ograničena. S jedne strane sužavaju se oblasti potencijalnog ispoljavanja mladih (uprkos njihovoj ukupnoj brojnosti u društvu) a s druge strane, u okviru već postojećih, sve je manje prostora za delatnost mlade generacije. Područje rada, obrazovanja i kulture, uključujući tu i sport, su područja tradicionalno »rezervisana« za društvenu promociju mladih ljudi. Međutim, težina problema i jeste u tome što je tzv. »životni prostor« mlade generacije u okvirima ovih oblasti bitno ograničen i sužen.

Rad je bio i ostao, bez obzira na povremena pomeranja u sistemu društvenih vrednosti, osnova za određenje vrednosti i prestiža svakog pojedinca ponaosob. On je bio uslov, i pretpostavka egzistencije, ali ujedno i konkretna mogućnost za realizaciju čovekove esencije. Lično i društveno potvrđivanje posredstvom rada bilo je i ostaje *conditio sine qua non* svake ljudske delatnosti bila ona materijalne ili duhovne prirode. Ali velikom broju mladih ljudi usled sve prisutnije nezaposlenosti, onemogućeno je i osporeno pravo na rad, na opšte i lično potvrđivanje, na pristojnu egzistenciju. Oni su gurnuti u sveopšu zavisnost, kako od svojih roditelja tako i od društva. Njihovo odrastanje i osamostaljivanje je »nasilno« produženo, a šta to znači za mladog čoveka, nije potrebno posebno objašnjavati. Netačna je teza o navodnoj lenjosti mladih, ako ona postoji, posledica je pre svega osporenog prava na rad (i svih ostalih prava, ali i zadovoljstva koji iz njega proizilaze), ta lenjost je prisilnog karaktera, ona je nametnuta pa prema tome ona nije svojstvo i obeležje mladosti, nego konkretnog društva u čijim se okvirima nalazi. Onemogućen da radi, mlad čovek je istovremeno onemogućen i da stvara i da se ispoljava. Onaj pak deo mlade generacije koji je imao tu sreću da se zaposli, još uvek nije u ravnopravnom položaju sa ostalim zaposlenima, i to neće još dugo biti. S obzirom da rade i na taj način sebi obezbeđuju kakvu takvu egzistenciju, zaposleni omladinci bivaju »privilegovani« jer su u poziciji da dobar deo svojih potreba zadovolje, i na taj način ličnu teskobu i društvenu ignoranciju za trenutak zaborave. U takvoj situaciji redukovanje potreba (i kvantitativno i kvalitativno) opšta je pojava, prisutna u najvećem delu omladinske populacije. I ne samo što se potrebe kvantitativno redukuju, nego im se menja i ukupna struktura, pa tako kulturne potrebe bivaju potisnute ili bitno sužene u korist nekih drugih potreba egzistencijalne prirode (potreba za ishranom, odevanjem, stanovanjem, itd.).

Mnoga istraživanja su pokazala da je nivo zadovoljenosti kulturnih potreba kao i ostalih potreba u okviru mlade generacije veoma različit. Iako u povoljnijem položaju, ni zaposlena omladina nije u poziciji da sve svoje potrebe na adekvatan način, pa tako i kulturne. Nezaposlenoj omladini je još teže, (gotovo nemoguće) te stoga nije čudo što je tzv. *»laka«* i *»jeftina«* zabava dominantno kulturno obeležje mlade generacije danas. Duboku penetraciju masovne kulture u omladinu, svestrano je omogućila nezaposlenost, ali naravno ne samo ona.

Područje kulture, u svom najširem smislu, barem u načelu, predstavlja dovoljno široko i podesno polje za kulturno i stvaralačko ispoljavanje mlade generacije. Međutim, područje kulture omeđeno je i oblikovano postojećim kulturnim sistemom i njemu odgovarajućom kulturnom politikom. Kulturna politika koja favorizuje institucionalno bavljenje kulturom bitno sužava i ograničava samo kulturu, a s druge strane otvara prostor za »delovanje« masovne kulture koja je, koliko agresivna i probojna, isto toliko elastična i prilagodljiva svakoj konkretnoj situaciji. Dokaza za ovo, ima na pretek. Razni oblici kulturne delatnosti mladih, počev od KUD-ova, dramskih sekcija, literarnih družina, omladinskih slikarskih kolonija, muzičkih festivala, sportskih udruženja, itd. koji na pravi način podstiču i usmeravaju kulturne aktivnosti mladih u pravcu angažovanog zadovoljenja svojih kulturnih potreba, unapred su osuđena na neaktivnost i površan rad, jer biti udaljen od kulturnih institucija znači, biti i bez minimalnih sredstava za rad, biti ignorisan i usamljen, prepušten »na milost i nemilost« društvenoj nepravdi i zaboravu. S druge strane pak ta ista kulturna politika ne samo da ne sputava nego čak i podstiče »procvat« »lake« umetnosti, gledajući da i sama dobije deo »slatkog kolača«. *»Šićardžijski odnos«* kulturnih institucija prema kulturi masovnog tipa (odnos iz kojeg se nastoji izvući ekonomska dobit) stavlja se u prvi plan, to što se u takvom procesu kulturne torture mladi ljudi pretvaraju u puki objekt kulturne manipulacije manje je važna činjenica.

Istraživanja omladine koja su u prvom planu imala odnos mladih prema kulturi ukazivala su, a i danas svojim rezultatima opominju, na pogubno dejstvo masovne kulture na socio-kulturni identitet mlade generacije. Nemogućnost radnog i kulturnog ispoljnjavanja mladih, ili pak njegova delimična realizacija ostavlja prostor za razne uticaje na mladu generaciju, od kojih je većina suprotna njihovim potrebama i interesima. Područje rada i kulture ostaju tako za najveći deo mlade generacije više deklarisana mogućnost nego stvarno polje za kulturno ispoljavanje i stvaralačko potvrđivanje.

1) Vidi Dik Hebdidž, »Potkultura. »Značenje stila«, Rad, Beograd, 1980.